

Ανν Ένραϊτ «Η συγκέντρωση», Μυθιστόρημα, εκδ. Καστανιώτη,
Σημειώσεις κράτησε η Κέλλυ Πάλλα με τη συνδρομή της Χριστίνας
Τζανετάκη

- 1) Το τελευταίο βιβλίο της αναγνωστικής περιόδου 2017-18 βρίσκεται στον πυρήνα του θεματικού κύκλου «Σχέσεις αίματος/ενδο-οικογενειακές συγκρούσεις» και με αυτό η ιρλανδή συγγραφέας απέσπασε το βραβείο *Μπούκερ* για το 2007.
- 2) Πιο συγκεκριμένα, η α΄-πρόσωπη αφηγήτρια, Βερόνικα προετοιμάζει την κηδεία του αυτόχειρα αλκοολικού αδελφού της, Λιάμ, ωστόσο, στην προσπάθειά της να θυμηθεί κάτι σημαντικό, το οποίο ερμηνεύει τον θάνατό του, αλλά και την κατάντια της πολυμελούς οικογένειάς της, γυρνάει τριάντα χρόνια πίσω. Δώδεκα αδέρφια, αλκοολικοί, αμφιβόλου σεξουαλικής ταυτότητας, αυτοκαταστροφικοί, απροσπέλαστοι, δίχως όνειρα και υλοποιήσεις, δίχως χρήματα, δίχως επιθυμίες, συν επτά αποβολές, μια νεκροζώντανη χήρα και μία αδιάφορη, αλλά ταυτόχρονα τυραννική γιαγιά. Η αναδρομή στα παιδικά χρόνια, η ίδια είναι ήδη 39 χρονών, θα σταθεί αφορμή να ξεθεμελιωθούν τα ερείσματα της δική της οικογένειας και ο ρόλος της ως γυναίκας, ερωμένης, συζύγου και μητέρας.
- 3) Η αφήγηση μοιάζει με καταγραφή μιας εκτενούς ψυχοθεραπευτικής συνεδρίας, όπου τα ένοχα μυστικά είναι πολλά και καθοριστικά:

«Οικογενειακές αμαρτίες και οικογενειακές πληγές, να σκαλίζεις κάτι που δεν μπορείς να το κατονομάσεις. Που ποτέ δεν έχει σημασία, αλλά συνοψίζεται στα συνήθη. *Με κατέστρεψες ή εμένα τότε δεν με σκέφτεστε*» (σελ 242).

4) Ο λόγος προσιδιάζει σε νοικοκυρά, που αναλύει συνειρμικά κάθε λεπτομέρεια της πραγματικότητας αναλώνοντας την περιγραφική της ενέργεια σε λεπτομέρειες, σκηνοθετικές, ενδυματολογικές ή και κινησιολογικές, οι οποίες μοιάζουν λίγη σχέση να έχουν με την κεντρική ιστορία. Στόχος της, να φωτίσει την επικράτεια των συναισθημάτων, που θεωρεί ότι πηγάζουν από τα μικρογεγονότα της οικογενειακής ζωής και τα οποία αποτελούν τα βαθύτερα τραύματά μας.

5) Στο κείμενο της Ένραϊτ, όσα δε λέγονται είναι πιο σημαντικά από όσα λέγονται. Αυτό επιτυγχάνεται με την αποσιώπηση, τους υπαινιγμούς, τα διαρκή φλας-μπακ, παρελθόν και παρόν συναιρούνται, και κυρίως με την ηθελημένη ομίχλη της λήθης που καλύπτει τα γεγονότα. Έτσι, ενώ δημιουργούνται αμφιβολίες για το αν έγιναν έτσι τα πράγματα στην παιδική ηλικία των ηρώων, ο αναγνώστης πείθεται ότι τα πράγματα έγιναν έτσι όπως τα καταγράφει η αφηγήτρια. «Τα μόνα πράγματα για τα οποία είμαι σίγουρη είναι αυτά που ποτέ δεν είδα και δεν έζησα...» (σελ. 80). Η διάχυτη αυτή αβεβαιότητα αποδεικνύεται ως ένα από τα πολλά όπλα της γοητείας της.

6) Βιβλίο ζοφερό και συνάμα συναρπαστικό, διαπραγματεύεται το θέμα της οικογένειας με ψυχικό στίγμα, θέτοντας τον θεσμό υπό αμφισβήτηση, γιατί οι συμβάσεις που τον στηρίζουν στην περίπτωση της, κρύβουν την παντελή έλλειψη αγάπης από όλους προς όλους. Φωτεινή εξαίρεση η τρυφερή σχέση της πρωταγωνίστριας με τον νεκρό πλέον Λίαμ.

7) Οι δύο πρώτες σελίδες του μυθιστορήματος προοικονομούν ολόκληρη την πλοκή, που σταδιακά αποκαλύπτει ότι η απουσία του πατέρα και της μητέρας από τη ζωή των παιδιών τους, η στέρηση της γονεϊκής στοργής, που εκδηλώνεται ως νωθρότητα, και η εγκληματική ανοχή της γιαγιάς ευθύνονται για την ασέλγεια που υπέστη η Βερόνικα και για τον βιασμό του Λίαμ στα εννιά του από τον ίδιο στενό οικογενειακό φίλο. Η ηρωίδα υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας του βιασμού, τον απώθησε στο υποσυνείδητο και τώρα αντιλαμβάνεται ότι το γεγονός αυτό ευθύνεται όχι μόνο για την αποσταθεροποιημένη προσωπικότητα του νεκρού αδελφού και την αυτοχειρία του, αλλά μετά από τις απαραίτητες αναγωγές, ότι αποτελούσε μέρος της συμφωνίας «κυρίων» ανάμεσα στους παππούδες και στον παιδόφιλο εραστή της γιαγιάς.

8) Το μυστικό αυτό, αποσιωπημένο για δεκαετίες, διασφάλισε τόσο την προς τα έξω εικόνα της οικογένειας, όσο και οικονομική της επιβίωση. Οι καλά κρυμμένες ενοχές της ηρωίδας, τα πιθανολογήματα, η φαινομενική της ευμάρεια, ο φόρτος της δουλειάς, οι υποχρεώσεις προς τα παιδιά της και η βαλτωμένη στη ρουτίνα σχέση με τον άντρα της γίνονται βρασμός ψυχής και θρυαλλίδα, που ανάβει το φυτίλι και ανατρέπει την κανονικότητα της ενήλικης ζωής της.

9) Έτσι γύρω από τη σορό του αδελφού «συγκεντρώνεται» το πτώμα της νεκρής πατρικής οικογένειας, η οποία, με πόνο ψυχής βεβαιώνεται η Βερόνικα, ουδέποτε υπήρξε υγιής και ζωντανή. Το αίσθημα του ανήκει σ' αυτήν, η αδυναμία της αποχωρισμού από αυτήν και η «συγκέντρωση» των μελών της θα σταθούν αφορμή για τη συναισθηματική της απόγνωση και την τελική απόφαση να απλώσει τις αναμνήσεις της στο τραπέζι και να λογαριαστεί μαζί τους. Με άλλα λόγια, η αυτοκτονία του Λίαμ λειτουργεί σαν αυτοκάθαρση. Το τέλος της ιστορίας μοιάζει ευοίωνα, γιατί η αυτογνωσία της ηρωίδας οδηγεί στην ελπίδα μιας νέας, πιο υγιούς, αρχής.

10) Η υπερ-πολύτεκνη οικογένεια Χέγκαρτ ανήκει στη συντηρητική, μικροαστική κοινωνία της ιρλανδικής περιφέρειας του 20ού αιώνα και η ιδιοσυγκρασία των κατοίκων της αποδίδεται ανάγλυφα στο κείμενο . Εδώ ο καθολικισμός ρίχνει ένοχη σκιά στα πάντα, ειδικά στην ερωτισμό-ας μην ξεχνάμε ότι σ' αυτή τη χώρα μέχρι πρότινος οι αμβλώσεις απαγορευόταν δια νόμου: «Αυτά σου κάνει ντροπή. Αυτή είναι η ανατομία και ο κρυφός μηχανισμός της οικογένειας - ολόκληρη της γαμημένης χώρας μας - που πνίγεται στη ντροπή» (σελ. 196).

11) Σαν γνήσιοι Ιρλανδοί οι Χέγκαρτ, πνίγουν τις εσωτερικές τους συγκρούσεις στο ποτό και την ίδια στιγμή το ποτό γίνεται αφορμή να ξεθάψουν τα μυστικά, που τις πυροδοτούσαν. Η Βερόνικα πίνει και η Ένραιτ δεν κατονομάζει μόνο τον αλκοολισμό τον συμπατριωτών της, αλλά και τον ρατσισμό των Άγγλων εις βάρος τους, οι οποίοι διακωμωδούν την τοπική διάλεκτο και την επαρχιώτικη προφορά τους.

12) Παρά την ιδιοσυστασία της γραφής της, η συγγραφέας καταπιάνεται με ένα φαινόμενο συχνό και στην ελληνική κοινωνία, ειδικά στην ελληνική ύπαιθρο προηγούμενων δεκαετιών, δηλαδή τη σεξουαλική κακοποίηση παιδιών από ενήλικες του περιβάλλοντός τους, την συγκάλυψή της και την ανεπούλωτη πληγή που αφήνει η ατιμωρησία των ενόχων.

13) Η τιμημένη με *Μπούκερ* συγγραφέας, σε ύφος και θεματολογία που χαρακτηρίστηκαν αντιπροσωπευτικά του φίλου της, με το έργο της, όπου οι μητέρες είναι πηγή προβλημάτων, βασανισμένες και συχνά απούσες. καθιστά την οικογενειακή εστία έναν χώρο μυθικό και συνάμα δραματικό, αποδεικνύοντας ότι « το να είσαι μέλος μιας οικογένειας είναι ο πιο σπαρακτικά οδυνηρός τρόπος ύπαρξης» (σελ. 278), ενώ λίγο παρακάτω παραδέχεται: «Θεέ μου, τη σιχαίνομαι την οικογένειά μου, όλους αυτούς τους ανθρώπους που τότε δεν αγάπησα από επιλογή, μα που αγαπώ έτσι κι αλλιώς» (σελ. 296).